บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง การประเมินการจัดกิจกรรมตามโครงการการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ซึ่งสรุปขั้นตอนและผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

5.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อประเมินการจัดกิจกรรมตามโครงการการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน

2) เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

5.2 การดำเนินการวิจัย

5.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษาโครงการ และนักเรียนที่ร่วมโครงการจำนวน 3,623 คนกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มจากประชากรทั้ง 3 กลุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 501 คน

5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสำรวจเพื่อการวิจัย เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการบริหารกิจกรรมโครงการ สอร. ของโรงเรียน

2) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยในด้านต่อไปนี้

ก. ข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข. การจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ของนักเรียน

ค. ผลการจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ของนักเรียน

ง. ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม

จ. ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดโครงการ สอร.

ฉ. ข้อเสนอแนะในการดำเนินการโครงการ สอร.

5.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยชุดที่ 1 จากผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 14 คน และเครื่องมือวิจัยในชุดที่ 2 จากครูที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 160 คน จากนักเรียนที่ร่วมโครงการจำนวน 327 คน โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากวันที่ 20 สิงหาคม 2536 ถึงวันที่ 5 กันยายน 2536 รวม 17 วัน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเฉลี่ย โรงเรียนละ 1 วัน

5.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) แบบสำรวจ วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละและเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

2) แบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์โดยหา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ค่า F และค่า t โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+

3) ข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละแล้วเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

5.3 สรุปผลการวิจัย

5.3.1 สภาพโดยทั่วไปของการบริหารกิจกรรมโครงการ สอร.

โรงเรียนที่ดำเนินการโครงการนี้ส่วนใหญ่กำหนดนโยบายภายในโรงเรียนด้วยการประชุมชี้แจงให้ครูทราบ รองลงมาได้แก่การจัดเอกสารเผยแพร่ให้ครูและนักเรียนได้ทราบ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายภายในโรงเรียนคือ ผู้บริหารโรงเรียนคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพอิสระ รองลงมาได้แก่ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปรึกษาโครงการตามลำดับ การแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการรองลงมาได้แก่ คณะกรรมการ สอร.คณะกรรมการดำเนินการ และคณะกรรมการติดตามและประเมินผลรองลงมาในลำดับเดียวกัน และโรงเรียนส่วนใหญ่จะแต่งตั้งเฉพาะที่ปรึกษาโครงการ การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักเรียนโดยการส่งครูไปอบรมสัมมนาที่อื่นแล้วกับมาถ่ายทอดแก่นักเรียน โครงการที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติส่วนใหญ่เป็นโครงการที่นักเรียนตั้งใจทำจริงจังและทำได้ไม่ยากเกินไปและการควบคุม กำกับ ติดตาม ส่วนใหญ่ให้ครูที่ปรึกษาโครงการเป็นผู้ควบคุมกำกับติดตาม

5.3.2 การจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ของนักเรียน

ครูเห็นว่านักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนครบถ้วนสมบูรณ์ในระดับ ปานกลาง ในส่วนที่ครูเห็นว่าปฏิบัติในระดับ มาก เรียงลำดับได้แก่ การรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อจัดทำโครงการ และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมแต่นักเรียนเห็นว่านักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนสมบูรณ์ในระดับ มาก เรียงลำดับ 3 อันดับแรกได้แก่ การรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อจัดทำโครงการ การเตรียมการของนักเรียน และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม และความคิดเห็นของครูที่ปรึกษาและนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.3.3 ผลการจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ที่เกิดกับนักเรียน

การจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ได้เกิดผลแก่นักเรียนเพิ่มขึ้นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับ โดยภาพรวมทั้งครูและนักเรียน มีความเห็นว่าได้เกิดผลแก่นักเรียนเพิ่มขึ้นในระดับ มาก ได้แก่ นักเรียนได้รับการฝึกฝนอาชีพอิสระ ได้เพิ่มพูนทักษะการจัดการด้านอาชีพอิสระ นำความรู้มาช่วยตนเอง ครอบครัวและชุมชน และมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพอิสระ และความคิดเห็นของครูและนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยภาพรวมแล้วทั้งครูและนักเรียนเห็นว่าเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียนเพิ่มขึ้นในระดับมาก ได้แก่ ความขยันอดทน ซื่อสัตย์ ใฝ่เรียน คิดสร้างงานจนเป็นนิสัย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น พัฒนาการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักพึ่งตนเอง และมีวินัย และความคิดเห็นของครูและนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.3.4 ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม

ครูและนักเรียนเห็นว่า ปัญหาที่พบว่ามีปัญหาในระดับปานกลาง คือ ปัญหาอาคารสถานที่ วิธีการจัดการของนักเรียน และด้านความรู้ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น มีปัญหาระดับน้อย ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร และด้านทุนดำเนินการ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนในเรื่องปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของนักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.3.5 ความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ สอร.

ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษาและนักเรียนโดยภาพรวมแล้วทั้ง 3 กลุ่มเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ในระดับ ปานกลาง แต่ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.4 อภิปรายผล

จากการประเมินผลการจัดกิจกรรมโครงการดังที่กล่าวมาสิ่งที่ควรนำมาอภิปรายมีดังนี้

1) ความคิดเห็นของครูที่ปรึกษาโครงการและนักเรียนที่ร่วมโครงการในเรื่องการจัดกิจกรรมของนักเรียนตามขั้นตอนทั้ง 10 ขั้นตอน คือ การทำความเข้าใจ การรวมกลุ่มการศึกษาข้อมูล การเลือกครูที่ปรึกษา รูปแบบการรวมกลุ่ม การเขียนโครงการ การดำเนินการเกี่ยวกับทุน การเตรียมการ การปฏิบัติการตามแผน และการสรุปผลงาน ตามความคิดเห็นของครูโดยภาพรวมแล้วเห็นว่านักเรียนปฏิบัติได้ครบถ้วนสมบูรณ์ในระดับ ปานกลาง ส่วนนักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนได้ครบถ้วนในระดับ มาก

ผู้วิจัยเห็นว่าความคิดเห็นที่แตกต่างกันเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่าครูเป็นแต่เพียงที่ปรึกษาโครงการ เป็นผู้ให้ความรู้ ให้แนวทางในการจัดทำ โดยส่วนใหญ่ครูไม่ได้ลงมือปฏิบัติเองคอยกำกับดูแลอยู่ห่าง ๆ แต่นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เป็นการฝึกจากการกระทำจริง หรือจาก

ประสบการณ์ตรงซึ่งถือว่าเป็นการเรียนโดยการกระทำ (Learning by doing) จึงเห็นว่าตัวเองได้ปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์มาก ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีในการที่จะพัฒนาโครงการนี้ให้เจริญยิ่งขึ้น เนื่องจากความคิดเห็นของนักเรียนที่ปรากฏจะเป็นตัวชี้ได้ว่าการฝึกผนด้วยวิธีการตามขั้นตอนนี้นักเรียนมองว่าทำได้มาก และจะส่งผลตกแก่ตัวนักเรียนเองในอนาคต

กิจกรรมที่นักเรียนเห็นว่านักเรียนได้ปฏิบัติไม่มากเท่าที่ควรคือปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์เพียงในระดับ ปานกลาง คือ การเลือกครูที่ปรึกษา และการดำเนินการเกี่ยวกับทุน จากทั้ง 2 กิจกรรมนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การดำเนินการทุกโรงเรียนยังถือว่าเป็นการฝึก การเริ่มต้นแม้ว่าเกือบทุกโรงเรียนได้ดำเนินการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี แต่ความถนัด หรือความชำนาญของการดำเนินการยังอยู่ในขั้นศึกษาลองผิดลองถูก ผู้ที่จะศึกษาได้เข้าใจเร็วและง่ายก็คือครูนั่นเอง ดังนั้นครูจึงเป็นผู้เริ่มต้นก่อนในการรับเป็นที่ปรึกษา และการจัดการเกี่ยวกับทุนดำเนินการซึ่งนักเรียนเองภาระหน้าที่การเรียน ค่อนข้างจะมากมายในแต่ละวัน ดังนั้นการปฏิบัติกิจกรรมนี้จึงทำได้ไม่สมบูรณ์มากเท่าที่ควร

2) ผลการจัดกิจกรรมที่เกิดกับนักเรียนที่ร่วมโครงการ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าทั้งครูและนักเรียนมองว่าเกิดผลแก่นักเรียนเพิ่มขึ้นในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและรายข้อย่อย ความคิดเห็นของทั้ง 2 กลุ่ม สอดคล้องต้องกันเกือบ 95% เช่นนี้แสดงว่ากิจกรรมนี้ส่งผลในด้านความรู้ประสบการณ์แก่นักเรียนจริงอันได้แก่ นักเรียนได้ความรู้ประสบการณ์ในการฝึกผนอาชีพ เพิ่มพูนทักษะด้านอาชีพ นำความรู้มาช่วยตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้และมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพอิสระ เกิดผลแก่นักเรียนในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้าน ความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน คิดสร้างงาน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น พัฒนาการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักพึ่งตนเอง และมีวินัย

3) ปัญหาในการดำเนินกิจกรรมโครงการ สอร. ที่ควรนำมาอภิปรายคือ ครูที่ปรึกษาโครงการมีความเห็นว่าโดยภาพรวมการจัดกิจกรรมมีปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนเห็นว่าการจัดกิจกรรมของนักเรียนเองโดยภาพรวมมีปัญหาในระดับ น้อย

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมองว่าอาจเป็นเพราะครู นอกจากจะมีภาระหน้าที่ในการสอนแล้วยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ อีกมากมายทั้งด้าน สังคม ครอบครัว การเพิ่มหน้าที่ให้ครูที่ปรึกษาในด้านนี้ครูจึงมองว่ามีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ถึง 3 ด้านคือ ปัญหาด้านอาคารสถานที่ ปัญหาด้านวิธี

การจัดการของนักเรียน และปัญหาด้านความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นสอดคล้องกัน ธฤต (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัธศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและปัจจัย ได้แก่ บ้านของนักเรียนอยู่กระจัดกระจายห่างไกลกันตลาดอยู่ไกลจากสถานที่นักเรียนประกอบการ

4) ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และนักเรียนที่มีต่อโครงการที่ควรนำมาอภิปรายคือ โดยภาพรวมแล้วทั้ง 3 กลุ่ม เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมโครงการนี้ในระดับ ปานกลาง

ความคิดเห็นในข้อที่ว่า แนวโน้มของการจัดกิจกรรมโครงการ สอร. ควรดำเนินต่อไปเพียงใด เฉพาะในข้อนี้ทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้บริหารเห็นด้วยว่าควรดำเนินต่อไปในระดับ ปานกลาง ค่อนข้างไปในระดับน้อย ครูที่ปรึกษาโครงการเห็นด้วยว่าควรดำเนินต่อไปในระดับ มาก ส่วนนักเรียนเห็นด้วยว่าควรดำเนินต่อไปในระดับมาก ค่อนข้างไปในระดับ มากที่สุด

จากผลการวิจัยนี้ผู้วิจัยมองว่า ผู้บริหารในฐานะประธานกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมโครงการ สอร. เช่น ประธานกรรมการส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน ประธานคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารต้องสละเวลาให้กิจกรรมนี้แต่ตามสภาพความเป็นจริงผู้ที่ดูแลแทนส่วนใหญ่คือผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา มีภาระหน้าที่ประจำที่เป็นงานหลักของโรงเรียนคือ การกำกับ ติดตาม ควบคุมดูแล และพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า หากผู้บริหารได้ปฏิบัติในหน้าที่หลักดังกล่าวนี้ อย่างจริงจังแล้วงานอื่น ๆ ที่เพิ่มขึ้นมาคงทำให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ยาก

ผู้วิจัยเห็นว่าผู้บริหารรับภาระหน้าที่เพิ่มเพื่อสนองนโยบายจากระดับสูงค่อนข้างมาก ยกตัวอย่างเช่น ทำหน้าที่เป็นประธานหรือเป็นกรรมการต่าง ๆ คือ กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัด ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนในสายวิชาต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบโรงเรียนในกลุ่มประมาณ 20-30 โรงเรียน เช่น ศูนย์การเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย สังคมศึกษา และสายวิชาชีพอื่น ๆ ศูนย์แนะแนววิชาอาชีพในโรงเรียนหรือเป็นกรรมการสหกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ เท่าที่ยกมายังมีภาระ

อื่น ๆ อีกมากที่ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบและดำเนินการตามนโยบาย จนบางครั้งผู้บริหารเองไม่สามารถจัดระบบการทำงานของตนเองได้ว่าจะต้องทุ่มเทให้งานใดอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดผลดี

การที่ผู้บริหารมีหน้าที่มากดังที่ยกมานี้ ถ้าทำกันจริงจัง ในทุก ๆ ด้าน จะทำให้งานพัฒนาการเรียนการสอน งานบริหารสถานศึกษาของตนเอง ซึ่งเป็นงานหลักให้เจริญก้าวหน้าส่งผลดีแก่นักเรียนคงเป็นไปได้ยาก เพราะการรับงานที่เกินกำลังความสามารถที่จะปฏิบัติตามได้เต็มที่นั้นถือว่าเป็นการทำงานเกินขีดความสามารถของคน จึงเข้าหลักที่ว่า ได้อย่างเสียอย่าง หรืองานหลาย ๆ อย่างหาดีไม่ได้แม้เพียงอย่างเดียว การมุ่งสนองนโยบายทุก ๆ อย่างเท่าที่กล่าวมานี้ยังไม่รวมถึงการที่ผู้บริหารต้องเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ที่ต้องมีเป็นประจำในทุก ๆ เดือน โดยสภาพความเป็นจริงแล้วมีค่อนข้างบ่อย โดยเฉพาะผู้บริหารที่ยังอ่อนอาวุโสในการทำงานหรือที่อยู่โรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องการพัฒนางานอาชีพของตนเองให้ก้าวหน้า จะต้องเข้าร่วมการประชุม สัมมนา รับนโยบายต่าง ๆ มิได้ขาด หากไม่ร่วมงานดังกล่าวผู้บริหารในระดับสูงกว่าอาจจะมองว่าไม่ให้ความร่วมมือในงานส่วนรวม และในสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันที่ผู้วิจัยคิดว่าควรคำนึงถึงคือ การที่ผู้บริหารต้องร่วมเป็นกรรมการจัดอบรม สัมมนาในระดับจังหวัดหรือระดับเขตการศึกษา มักจะระบุในคำสั่งเสมอว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนในจังหวัดเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง หรือร่วมเป็นกรรมการประเมินงานต่าง ๆ ในรอบปี ซึ่งจากงานเหล่านี้ทำให้ผู้บริหารต้องว่างเว้นจากการบริหารโรงเรียนที่ตนเองสังกัดอยู่เป็นเวลา 3 วันบ้าง หรือ 7 วันบ้าง บางงานตลอดเดือนจนทำให้ผู้บริหารแทบจะไม่มีเวลาที่จะอยู่บริหารโรงเรียนจะเป็นอย่างนี้มาตลอด

ในช่วงอธิบดีคนก่อนท่านได้พยายามให้นโยบายในการจัดกิจกรรมอาชีพอิสระ การปลูกผักกางมุ้ง หรือผักปลอดสารพิษ ซึ่งมีการรณรงค์ทำกันเป็นการใหญ่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2532 ถึง พ.ศ. 2535 ในช่วงดังกล่าวอาจพบว่ามีการจัดทำกันแทบทุกโรงเรียนไม่มากก็น้อยได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง เพื่อสนองนโยบายและเพื่อรายงานผลการดำเนินงานตามที่กรมต้องการหากโรงเรียนใดไม่ดำเนินการมักจะถูกตำหนิ ถูกยกมากล่าวอ้างในที่ประชุม ถูกเพ่งเล็งว่าไม่สนองนโยบายถึงแม้ว่าในส่วนลึก ๆ แล้วจะเป็นการทำเพื่อไม่ให้ตนเองถูกตำหนิหรือทำไปพอได้รายงานผล

5) การนำมาตรการทั้ง 4 ข้อ เพื่อสนองนโยบายอาชีพอิสระมาดำเนินการต่อในสมัยท่านอธิบดีคนปัจจุบันในปี พ.ศ. 2536 กิจกรรมอาชีพอิสระการปลูกผักกางมุ้งหรือผักปลอดสารพิษ

เท่าที่สังเกตค่อนข้างจะเงียบเหงาไม่ตื่นตัวเท่าที่ควรแม้ว่ามาตรการในแต่ละด้านกรมพยายามสานต่อ เช่น ด้านงบประมาณ มีการเพิ่มงบประมาณสนับสนุนมากขึ้น การจัดหลักสูตรเพื่อเอื้ออำนวยต่ออาชีพอิสระ เช่น การเปิดวิชา ช 041 ให้เป็นวิชาเลือกเสรีและเป็นวิชาชีพอิสระมีหน่วยการเรียน และผลการเรียนเพื่อให้นักเรียนตั้งใจฝึกฝนอาชีพแต่เท่าที่เป็นจริงแล้วนักเรียนให้ความสนใจเป็นส่วนน้อย โรงเรียนต้องขอร้องให้เลือกเรียนบ้าง 20-30 คน เพื่อจะได้ดำเนินการจัดกิจกรรมอาชีพอิสระตามนโยบายดังกล่าว

ในมาตรการในด้านที่ว่าให้โรงเรียนเป็นศูนย์แนะแนวในด้านอาชีพต่าง ๆ นั้น ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควร ผู้ให้คำแนะแนวด้านอาชีพก็มีน้อยเพียง 1-2 คนในแต่ละโรงเรียนและนักเรียนที่มาขอรับคำปรึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการศึกษาต่อว่านักเรียนควรศึกษาต่อในสาขาวิชาใดในด้านอาชีพอิสระนั้น มีส่วนน้อยมากที่มาขอรับคำปรึกษา

ผลจากการดำเนินการตามมาตรการต่าง ๆ มีการประชาสัมพันธ์ในรูปการจัดนิทรรศการด้านอาชีพ เช่น การแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียน ในระดับจังหวัด ระดับเขตการศึกษา หรือระดับประเทศ หรือมีการออกร้านแสดงผลงานกิจกรรมอาชีพอิสระเท่าที่สังเกตก็เป็นการจัดกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้นเพราะผลผลิตที่นำมาแสดงหรือนำมาจำหน่ายนั้นก็ไม่ได้หมายความว่ามาจากนักเรียนหรือโรงเรียนทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่จะมาจากสถานประกอบอาชีพภายนอกที่ให้ความร่วมมือนำมาจัดแสดงเพื่อให้งานออกมาเป็นที่เหมาะสมยิ่งใหญ่แล้วก็เลิกกันไป ด้วยเหตุผลที่ได้อภิปรายมานี้อาจจะเป็นมุมหนึ่งของผู้วิจัยมองจากผลการวิจัยและสิ่งที่ได้พบเห็นจากประสบการณ์ตรงในระดับปฏิบัติหรือระดับโรงเรียน เจตนาเพื่อที่จะสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ เพื่อเป็นข้อคิดในด้านนโยบาย ส่วนข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับหัวข้อวิจัยนี้ได้เสนอแนะไว้ในลำดับต่อไป

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับกรมสามัญศึกษา

1) นโยบายของกรมสามัญศึกษาในเรื่อง การส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนเป็นนโยบายจากระดับสูงลงสู่ระดับล่างหรือระดับปฏิบัติซึ่งอาจจะไม่ตรงกับความต้องการของผู้ปฏิบัติหรือผู้ปฏิบัติไม่มีความพร้อมในหลายด้าน ดังนั้นนโยบายดังกล่าวนี้ หลัง

จากที่ได้นำไปปฏิบัติแล้วหลายปี ควรนำกลับมาทบทวนกันใหม่ ควรคำนึงถึงข้อเสนอแนะจากระดับล่างให้มากและครอบคลุมแล้วนำไปศึกษาวิเคราะห์ ปรับปรุง อาจจะได้แนวปฏิบัติที่ดี ชัดเจน และเกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2) ในหลักสูตรหรือแนวปฏิบัติของกรมควรกำหนดช่วงเวลาดำเนินการของนักเรียนให้ชัดเจน เนื่องจากว่าลักษณะอาชีพที่กรมต้องการให้ปฏิบัติเป็นอาชีพที่ครบวงจร คือ ผลิตเอง จำหน่ายเอง ทำให้ผู้ปฏิบัติดำเนินการได้ยากเพราะหน้าที่ปัจจุบันก็มีอยู่แล้วในช่วงเวลาแต่ละวันหรือสัปดาห์

3) ควรสนับสนุนด้านทุนดำเนินการแก่โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ควรเฉลี่ยไปทุก ๆ โรงเรียนเพราะบางโรงเรียนมีงบประมาณแล้วก็ยังไม่สามารถเบิกมาปฏิบัติได้หรือนำไปใช้ไม่ประสบผลสำเร็จ

4) ควรปรับปรุงแนวปฏิบัติในการรายงานผลการปฏิบัติให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนเพื่อจะได้ข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงและปรับปรุงได้ถูกจุด

5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน

1) ควรมีการจัดกลุ่มตัวอย่างขึ้นภายในโรงเรียนจำนวน 1-2 กลุ่มเพื่อจะได้เป็นการสาธิตการดำเนินการที่ถูกต้องให้รับทราบกันทั่วถึงก่อน

2) ควรจัดประชุมกลุ่มที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นประจำทุกเดือนเพื่อที่จะได้เป็นนิเทศติดตามผลได้อย่างแท้จริง

3) ประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบข่าวสารเพื่อจะได้มีการตื่นตัวอยู่เสมอ

4) ควรจัดสำนักงานเพื่อควบคุมดูแลกิจกรรมนี้อย่างชัดเจนและจัดบุคลากรให้รับผิดชอบดูแล

5) ในรายวิชาที่เกี่ยวกับอาชีพควรให้นักเรียนในระดับต้น ๆ ได้เรียนก่อนเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติในการจัดกิจกรรม เช่น วิชาชีพที่เป็นวิชาเลือกเสรีควรจัดให้นักเรียนระดับ ม.1 หรือ ม. 4 ได้เรียนเพื่อจะได้มีความรู้ดำเนินการในโอกาสต่อไป

6) การศึกษาดูงานเป็นสิ่งจำเป็นอย่างน้อยควรนำผู้เกี่ยวข้องไปศึกษาดูงานในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5.5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับครูที่ปรึกษา

1) ควรค้นหาความสามารถในอาชีพที่ตนเองถนัด เพื่อจะได้รับเป็นที่ปรึกษาโครงการอาชีพที่ตรงกับความสามารถของตนเอง

2) หมั่นศึกษาหาความรู้ด้านอาชีพอยู่เสมอ

3) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ มีความอุตสาหะ วิริยะ โดยถือว่านักเรียนเป็นหัวใจสำคัญในการให้ความรู้ทุก ๆ ด้าน

4) ปฏิบัติงานด้วยใจรัก ศรัทธา ไม่ถือว่าเป็นการบังคับ

5.5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียน

1) มีวินัยในตนเอง ทำงานโดยไม่ถือว่าถูกบังคับให้ทำ

2) เป็นผู้มีความอยากรู้ อยากทำ เพื่อประโยชน์ตกแก่ตนเองในอนาคต

3) ขยัน อดทน มีน้ำใจ และเป็นประชาธิปไตย

5.5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเรื่อง ประเมินการใช้งบประมาณกรมสามัญศึกษา เพื่อสนับสนุนโครงการ สอร. ระดับจังหวัด หรือระดับเขตการศึกษา

2) ควรทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ สอร. ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น นักการธนาคาร ผู้รู้ในวิชาชีพ ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง

3) ควรเปรียบเทียบ การดำเนินการโครงการ สอร. ระหว่างโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล สุขาภิบาล และนอกเขตสุขาภิบาล